

Milena Mileva Blažič

Univerza v Ljubljani

Primerjalna mladinska književnost

Izraz primerjalna mladinska književnost je prvi uporabil Paul Hazard v smislu svetovne mladinske književnosti leta 1932. Posredno je povezan z Goethejevim konceptom Weltliteratur (1827) oz. s kanonskimi (mladinskimi) besedili, ki so doživela mednarodni uspeh: 1001 noč, Robinzon Crusoe, Guliverjeva potovanja, Grimmove pravljice, Andersenove pravljice, Ostržek, Mali princ, Pika Nogavička, Harry Potter idr. Pomembna področja primerjalne mladinske književnosti so zgodovina otroka in otroštva, literarna obdobja, teorija in vrednotenje, prevodi, recepcija in vplivi, zvrsti in vrste, kanonska besedila in mladinska klasika, večkulturnost, globalizacija, večpredstavnost (multimediji) in potrošništvo. Primerjalna mladinska književnost pomeni poznavanje več kot enega nacionalnega jezika in književnosti ter znanje in aplikacijo drugih disciplin na področju književnosti. Usmerjena je evropocentrično, vendar s primerjalnim in interdisciplinarnim pristopom presega meje nacionalnih književnost.

Uvod. Razvoj globalne ekonomije, sodobna komunikacijska tehnologija, evropska integracija, mobilnost (tudi kot posledice vojn), revščina in politični dejavniki spodbujajo kulturno proizvodnjo, pred nas pa postavljajo zahtevo, da premislimo nove kulturne identitete zunaj tradicionalnih nacionalnih pojmovanj. Medkulturnost je bistvo primerjalne književnosti, ki je bila ustanovljena že v 19. stoletju kot nasprotje raziskavam nacionalnih jezikov in književnosti. Nacionalne književnosti se osredotočajo na književnost znotraj državnih meja, primerjalna književnost pa se kot kulturni korektiv osredotoča na t. i. svetovno književnost. Literarna veda je po letu 1980 začela posvečati večjo pozornost kulturnim podobnostim in razlikam, npr. primerjava med špansko in latinsko-ameriško književnostjo, primerjava med književnostmi v nemško govorečih deželah, primerjava med književnostmi v slovenščini (v zamejstvu, zdomstvu in izseljenstvu). Pod vplivom sistemske teorije in konstruktivizma, novih poststrukturalističnih metod (npr. študij prevodov, študij spolov, kulturnih študij) so se razvile nove teorije in metode tam, kjer je imela prej primat primerjalna književnost. Le-ta ni doslej upoštevala niti nacionalnih mladinskih književnosti

niti svetovne mladinske književnosti. Mladinska književnost je, zanimivo, že v osnovi bolj internacionalna kot literatura za odrasle. V tem smislu jo preučujejo npr. Gote Klingberg, Penni Cotton (*European children's Literature*, 1998, 2000) in *Picture books sans frontiers* (2000).

Paul Hazard. Leta 1932 je Paul Hazard napisal delo *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Avtor je bil vodilni predstavnik tradicionalne francoske literarne vede in pozitivizma, ki je temeljil na filozofiji umetnosti Hippolyta Taina in umetnosti razumel kot vplivno področje dednosti, zgodovine in okolja. Hazardov učenec Anton Ocvirk je slovensko javnost že leta 1936 seznanil s knjigo, ki je »pisana toplo, odeta je v stilno neposrednost prikazovanja, v živahno, plastično figuralnost in preseneča po bogatih psiholoških opazovanjih, sodbah in izpovedih. Zdi se, kakor da je ni pisal znanstvenik, opremljen z grmado knjig, citatov in bibliografskih opazk, ampak ostroumni pripovednik, esejist, psiholog in esteta.« (Ocvirk 1936). Kot začetnika mladinske književnosti navaja Hazard Charlesa Perraulta, ki je leta 1697 izdal zbirko pravljic.¹ Hazardova knjiga je prvi poskus mladinsko književnost postaviti kot predmet literarne vede in jo obravnavati kot estetski predmet, ne pa več znotraj didaktike. Uvod nosi pomenljiv naslov *Otroke moramo navaditi*, da jim bo knjiga neločljivi del življenja, ostala poglavja pa so: *O tem, da so odrasli dolgo zatirali otroke*, *Kako se otroci branijo pred odraslimi ljudmi*, *O premoči severnih dežel nad južnimi*, *Nacionalne posebnosti in Človečanski čut*.

Internacionalizacija. Leta 1946 je Jella Lepman povabila dvajset dežel, da podarijo knjige v Mednarodno mladinsko knjižnico (International Yugendbibliothek München)² in s tem praktično pričela z internacionalno obravnavo mladinske književnosti.³ Leta 1953 je bila ustanovljena zveza IBBY (International Board on Books for young People) in 1956 so začeli podeljevati nagrado H. C. Andersena⁴ za mednarodne dosežke na področju mladinske

¹ Charles Perrault je res objavil omenjeno zbirko pravljic, vendar pod imenom svojega sina. Motiv za to je v dejstvu, da ima model ljudske pravljice veliko prvin spolnosti, nasilja, kanibalizma ipd.: ni se namreč spodobilo, da se visoki član francoske akademije podpisal pod besedila, ki so simbolno artikulirala spolne fantazme dvorne aristokracije.

² Kinderbücher als Weltliteratur aus der Sammlung Bettina Hurlimann: Ausstellung, Zentralbibliothek Zurich, 1980. [Http://www.ijb.de/entry2.html](http://www.ijb.de/entry2.html).

³ *Europäische Kinderbuecher in drei Jahrhunderten*, Atlantis Verlag, 1959; angl. prevod Brain W. Alderson, *Three Centuries of Children's Books in Europe*, Oxford University Press, 1967.

⁴ [Http://www.ibby.org/](http://www.ibby.org/).

književnosti,⁵ od 1966 pa tudi nagrade za ilustracije.⁶ Vse dejavnosti po drugi svetovni vojni so spodbujale internacionalizem mladinske književnosti. 2. april, Andersenov rojstni dan, je bil leta 1956 razglašen za mednarodni dan knjig za otroke.⁷ Nemški znanstvenik Klaus Doderer je 1963 ustanovil prvi Inštitut za raziskovanje mladinskih knjig⁸ in izdal štiridelno publikacijo *Lexikon der Kinder- und Jugendliterature* (1975–82), Bettine Hurlimann pa je izdala knjigo *European children's literature*. Pomembna knjiga je tudi *Poetics of Children's Literature* (1986) izraelske semiotičarke Zohar Shavit,⁹ kjer je mladinska književnost razumljena kot del polisistema. Peter Hunt je v *International Companion Encyclopedia of Children's Literature* (1996, 2004)¹⁰ že v naslovu poudaril internacionalizem, podobno tudi nemška znanstvenica irskega porekla Emer O'Sullivan, s knjigo *Comparative children's literature* (2000, 2005).¹¹ K internacionalizaciji in institucionalizaciji na svetovni ravni je prispevala ustanovitev prestižne in obenem največje literarne nagrade na področju otroške in mladinske književnosti ALMA ali Astrid Lindgren Memorial Award (2002),¹² ki jo financira švedska vlada.¹³ Ravno tako je pomembna mednarodna nagrada Bratov Grimm za literarno znanost na področju mladinske književnosti, ki jo od leta 1986 podeljuje IICLO (International Institut for children's literature, Osaka).¹⁴

⁵ Slovenski nominiranci za Andersenovo nagrado so bili 1994 in 1996 Marlenka Stupica; 1998, 2000, 2002 Svetlana Makarovič in Marija Lucija Stupica ter 2006 Lila Prap. Visoko priznanje za celotni opus sta dobili 1970 Ela Peroci in Lidija Osterc. Doslej je bila naša edina finalistka med štirimi za Andersenovo nagrado Marija Lucija Stupica leta 2000.

⁶ V strokovnem žargonu je Andersenova nagrada imenovana »mala Nobelova nagrada«.

⁷ Slovenske poslanice ob tem prazniku so: France Bevk, Poslanica otrokom vsega sveta, 1968; Ela Peroci, Otroci – kaj vam pomenijo knjige?, 1970; Boris A. Novak in Matjaž Schmidt, Otroštvo je poezija življenja, poezija je otroštvo sveta, 1997.

⁸ <http://www.uni-frankfurt.de/fb/fb10/jubuf0/index.html>.

⁹ <http://www.tau.ac.il/~zshavit/pocl/contents.html>.

¹⁰ http://www.routledge.com/shopping_cart/products/product_detail.asp?sku=&isbn=0415290538&parent_id=&pc=

¹¹ <http://www.loc.gov/catdir/toc/ecip0419/2004015163.html>.

¹² Slovenski predlogi zanjo so: 2004 in 2005 Marlenka Stupica, 2005 Marija Lucija Stupica, 2006 in 2007 Liljana Praprotnik Zupančič – Lila Prap.

¹³ Nagrada znaša 5.000.000 švedskih kron (2003 Christine Nöstlinger, 2004 Lydia Bojunga, 2005 Phillip Pullman, 2006 Katherine Paterson za književnost). Nagrada se podeljuje tudi za ilustracije (2003 Maurice Sendak, 2004, 2005, 2006 Ryoji Arai). <http://www.alma.se/page.php>.

¹⁴ Nagrada znaša 1.000.000 jenov (<http://www.iiclo.or.jp/english/english.htm>). Dobitniki nagrad so bili: Klaus Doderer, Gote Klingberg, James Fraser, Shin Torigoe, Denise Escarpit, Theodor Bruggemann, Jack Zipes, Jean Perrot, Peter Hunt in Maria Nikolajeva.

Periodizacija. Nemška znanstvenica Bettina Kümmerling-Meibauer¹⁵ je določila obdobja primerjalne mladinske književnosti (1995):

1. 1945–60 – internacionalizacija mladinske književnosti, vpliv knjige Paula Hazarda.
2. 1960–70 – Gote Klingberg, prvi doktor mladinske književnosti (1964), avtor teorije o fantastični pripovedi in idejni pobudnik evropske mladinske književnosti ter preseganja meja. Bettine Hurliman objavi 1965 študijo o evropski slikanici (prevod v slovenščino Kristina Brenkova 1968).
3. 1980–90 – Zohar Shavit obravnava mladinsko književnost kot del polisistema in poudari pomen prevajanja, kulturnih sprememb, kulturne zgodovine ter večkulturnih študij.
4. Po 1990 – številne antologije, konference in posebne knjižne izdaje, posvečene primerjalni mladinski književnosti. Mlade bralce zanimajo kakovostne knjige, ne pa avtorjevo nacionalno poreklo.

Raziskovalci primerjalne mladinske književnosti v Sloveniji so Kristina Brenk, Ela Peroci, Zorka Peršič, Martina Šircelj, Alenka Glazer, Marjana Kobe, Helga Glušič, Janez Rotar, Borut Stražar idr. Slovenska mladinska književnost je danes samostojen predmet poučevanja na Univerzi v Ljubljani in v Mariboru ter na obeh primorskih univerzah, v Kopru in Novi Gorici.

Področja primerjalne mladinske književnosti

Osrednja področja primerjalne mladinske književnosti so teoretična vprašanja, sistemska teorija, komunikacija, socialni, ekonomski in kulturni pogoji, ki omogočajo njen razvoj. Ukvarja se tudi z medkulturnimi fenomeni, kot so stiki in prenosi med literaturami, reprezentacija samopodobe in podobe drugih kultur v mladinskih knjigah. Emer O'Sullivanova (2005) razdeli primerjalno mladinsko književnost na devet področij; ponazorili jih bomo s slovenskimi primeri.

1. Teorija mladinske književnosti definira mladinsko književnost s stališča naslovnika ali kot del polisistema, ki ima, žal, nižji status od književnosti za odrasle, ravno tako tudi mladinski pisatelji. Mladinska književnost je že v osnovi asimetrična – odrasli pišejo za otroke – in ima dvojnega naslovnika. Marjana Kobe (1987) je v knjigi *Pogledi na mladinsko književnost*, pozneje v svoji disertaciji (1992), ki je prva na Slovenskem s področja mladinske književnosti, določila meje in poglavja stroke ter seznanila javnost s pomembnimi tujimi teoretiki: Gote Klingberg, Bettina Hurliman, Max Lüthi idr.

¹⁵ Bettina Kümmerling-Meibauer, *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur* (1999), *Kinderliteratur, Kanonbildung und literarische Wertung* (2003); avtorica je urednica *Current Trends in Comparative Children's Literature Research* (1996).

2. Študij stikov in prenosov (prevodi, recepcija in vplivi):¹⁶ vpliv posameznega dela na avtorje,¹⁷ vpliv avtorja na druge avtorje; stiki med književnostmi, recepcija posameznega avtorja in/ali dela s kulturnega in jezikovnega področja zunaj nacionalnega, študij različnih literarnih stikov (pisma, študij) in vpliv/recepcija posameznega pisatelja ter podobnosti in razlike v različnih kulturah (recepcijska teorija, medbesedilnost in sistemska teorija). Vplivi niso mehanični, npr. le vzrok-posledica, ampak gre za dinamičen proces izmenjave med kulturami, kot tudi za funkcije posameznega književnega besedila v izbranem kontekstu. Vlogo imajo mednarodni posredniki, npr. založniki. Vpliva lahko eno delo na drugo,¹⁸ razstave knjig, npr. Bolonjski knjižni sejem, BIB (Bienale ilustracij Bratislava), celo literarna veda lahko usmerja pisanje mladinske književnosti. Važni faktorji so vodilna evropska knjižnica IYL (International Youth Library, München), mednarodna zveza IBBY (International Board on Books for Young People) ter mednarodna zveza IRSCL (International Research Society for Children's Literature).¹⁹ S prevajanjem in dokumentacijo prevodov se ukvarjajo Društvo slovenskih pisateljev, Center za mladinsko književnost, knjižničarji v Pionirski knjižnici v Ljubljani, založba Mladinska

¹⁶ Za nadaljnje raziskovanje bi bile zanimive primerjalne študije med naslednjimi tujimi in slovenskimi avtorji: Roald Dahl → Andrej Rozman Roza, Maria Gripe → Neli Kodrič, Stephen King (*Stvor*) → Janja Vidmar, Oscar Wilde → Bina Štampe Žmavc, Antoine de Saint Exupery → Bina Štampe Žmavc, Robert Lawrence Stine (Zbirka Kurja polt, Zbirka Nočne more, Zbirka Grozljivo strašljivo) → Janja Vidmar (grozljivke), Christine Nöstlinger (*Franz*), serija Mini → Desa Muck (*Anica*), Astrid Lindgren → Desa Muck (*Pod milim nebom*).

¹⁷ Npr. Antoine de Saint Exupery, *Mali princ* → F. Milčinski, *Zvezdica Zaspanka*, B. Štampe Žmavc, *Popravljalnica igrač*; Louis Carroll, *Alice* → M. Dekleva, *Alica v računalniku*, N. Grafenauer, *Mahajana*; Michael Ende, *Momo* → B. Štampe Žmavc, *Ure kralja Mina*, *Muc Mehkošapek*, M. Mazzini: *Čas je velika smetanova torta*; Rene Goscinny, *Nikec* → D. Zupan, S. Pregel, T. Kokalj; A. Milne, *Medvedek Pu* → M. Mihelič, *Puhek v Benetkah*, K. Kovič, *Moj prijatelj Piki Jakob*; Pamela Traven, *Mary Poppins* → Ela Peroci, *Moj dežnik je lahko balon*, Mira Mihelič, *Puhek v Benetkah*, Svetlana Makarovič, *Kosovirja*; Oscar Wilde, *Sebični velikan* → L. B. Njatin, *Velikanovo srce*; Erich Kästner, *Erazem in potepuh* → Pavle Zidar, *Kukavičji Mihec*; Leopold Suhodolčan, *Naočnik in Očalnik* (serija knjig), Svetlana Makarovič, *Potepuh in nočna lučka*.

¹⁸ Enid Blyton, *Pet prijateljev* → Bogdan Novak, *Zvesti prijatelji*; Keneth Grahame, *Veter v vrbju* → S. Makarovič, *Kosovirja*; Ernst Theodor Amadeus R. Hoffmann, *Življenjski nazori mačka Murra* → K. Kovič, *Maček Muri*, *Mačje mesto*; Michael Horbach, *Ukradene sanje* → B. Štampe Žmavc, *Ukradene sanje*; Klara Jarunkova, *Edinka* → Branka Jurca, *Ko zorijo jagode*; Selma Lagerlof, *Čudovito popotovanje Nilsa Hogersona* → Mate Dolenc, *Velika ptičja zadeva*; Astrid Lindgren, *Bratec in Kljukec s strehe* → Lojze Kovačič, *Možiček med dimniki*, Lois Lowry, *Anastazija Krupnik* → Janja Vidmar, *Zgaga*; Philippe Pearce, *Zaklad pri samotni roži* → Ivan Sivec, *Pozabljeni zaklad*; Gerard Theodor Rotman, *Princeska Zvezdana* → Fran Milčinski, *Zvezdica Zaspanka*; Silverstein Shell, *Drevo ima srce* → Bina Štampe Žmavc, *Drevo srca*; Johana Spiry, *Heidi* → Josip Vandot, *Kekec*; strokovna literatura o mladinski književnosti → J. Vidmar, tabu teme v mladinski literaturi.

¹⁹ [Http://www.irscl.ac.uk/](http://www.irscl.ac.uk/).

knjiga. Raziskave na področju prevajanja so zaenkrat še redke. Nekatere mladinske knjige so bile prevedene celo večkrat, npr. Max Velthuis, *Žabec in tujec* (prvič iz angleščine Franjo Jamnik 2000, drugič iz nizozemščine v prevodu Mateje Seliškar Kenda). Serije knjig (npr. prvih pet knjig o *Harryju Potterju* J. K. Rowling, ki jih je odlično prevedel Jakob Jaša Kenda) imajo nezanemarljiv vpliv. Postavlja se vprašanje, zakaj nekatere prevode dobivamo z zamudo, drugih pa sploh ne. Gre za politične razloge ali različne jezikovne in kulturne interese? *Morfologija pravljice* V. Proppa iz leta 1928 je izšla v slovenščini npr. šele leta 2005. Prevodi so lahko slabi (prevod *Pančatantra* Frana Bradača preko nemščine, 1959) ali pa v drugem kulturnem okolju močno oskubljeni.²⁰

3. Primerjalna teorija preučuje estetske prvine in literarne oblike, teoretična vprašanja, narativne metode, strukturne značilnosti (motivi, teme), medbesedilnost, metafikcijo, estetske kategorije kot npr. humor, neliterarna (leksikone, slovarje, enciklopedije za mlade bralce) in polliterarna besedila (S. Makarovič, *Gal v galeriji*, *Strahec v galeriji*). Novo področje raziskav je problemska mladinska književnost, ki govori o družbenih spremembah, spremembah v strukturi in tipih družin, ki so sestavni del književnosti »mladih odraslih«,²¹ npr. psihološki romani. Zanimivo je še: sprememba perspektive,

²⁰ Npr. razlike med slovenskim in angleškim prevodom *Tisoč in ene noči*. Slovenski prevod je delo Vladimirja Kralja (Ljubljana: MK, 1980), angleški pa Richarda Burtona (1885–88). Prvi primer: *K njej je stopil črn suženj, jo objel in ona se ni branila*. In isti odlomek v angleščini: *And as he continued in this case to a postern of the palace, which was carefully kept private, swung open, and out of it came twenty slave girls surrounding his brother's wife, who was wondrous fair, a model of beauty and comeliness and symmetry and perfect loveliness, and who paced with the grace of a gazelle which search for the cooling stream. Thereupon Shah Zaman drew back from the window, but he kept the bevy in sight, espying them from a place whence he could not be espied. They walked under the very lattice and advanced a little way into the garden till they came to a jetting fountain a-middlemost a great basin of water. Then they stripped off their clothes, and behold, ten of them were women, concubines of the King, and the other ten were white slaves. Then they all paired off, each with each. But the Queen, who was left alone, presently cried out in a loud voice, "Here to me, O my lord Saeed!"* — Drugi primer: *In gospodaričinem zgledu so sledile tudi sužnje in sužnji*. In isti odlomek v angleščini: *And then sprang with a drop leap from one of the trees a big slobbering blackamoor with rolling eyes which showed the whites, a truly hideous sight. He walked boldly up to her and threw his arms round her neck while she embraced him as warmly. Then he kissed her and winding his legs round hers, as a button loop clasps a button, he threw her and enjoyed her. On like wise did the other slaves with the girls till all had satisfied their passions, and they ceased not from kissing and clipping, coupling and carousing, till day began to wane, when the Mamelukes rose from the damsels' bosoms and the blackamoor slave dismounted from the Queen's breast. The men resumed their disguises and all except the Negro, who swarmed up the tree, entered the palace and closed the postern door as before.*

²¹ Potrebno bi bilo podrobneje raziskati vplive tujih avtorjev (Oscar Wilde, Antoine de Saint Exupery, Michael Ende, Michael Horbach) na slovenske (Oton Župančič, Srečko Kosovel, Tone Pavček, Boris A. Novak, Bina Štampe Žmavc), kakor tudi vplive na sodobni slovenski pisateljici Deso Muck in Janjo Vidmar (Stephen King, Robert Lawrence Stine, Lois Lowry) ter vpliv

notranji monolog, tok zavesti, različnost namesto enoličnosti, ambivalenca namesto varnosti, eksperimentalne oblike in metafikcija – kompleksnost; kulturno specifični humor, problemi prevajanja humorja, motivno-tematske prvine in njihova estetska vloga, načini prezentacije. Smrt otroka v 19. stoletju je imela svarilno in moralizatorsko vzgojo, romantika pa je smrt estetizirala (H. C. Andersen, *Deklica z vžigalicami*), kar počnemo še danes.

4. Medbesedilne študije primerjalno analizirajo različne priredbe odraslih besedil za otroke, npr. *Biblije*, pravljic iz 1001 noči, Shakespeareja, *Robinzona Crusoeja*, *Guliverjevih potovanj*. Slovenska priredba Andersenove pravljice *Princeska na zrnu graha* ima le še 74 besed.²² Sprememb so bili deležni še *Ostržek*, *Heidi*, *Gospodar prstanov*, *Mali princ*, *Pika Nogavička*. Vpliv nemškega bidermajerja (npr. Christoph von Schmidta) na začetke slovenske mladinske književnosti je raziskovala Marjana Kobe.²³

5. Medijske študije so v osnovi interdisciplinarne. Zanimajo jih predstavitve književnih besedil v filmu, glasbi, gledališču, za lutke, ples, risanke, v slikarstvu. Spomnimo se samo *Pike Nogavičke* A. Lindgren:²⁴ najprej je bila knjiga, potem balet, gledališka in lutkovna predstava, risanka, reklama, slikanica, filmska nadaljevanka, strip. Medijske študije zanima, kakšna je Pika Nogavička v deželah bližnjega, srednjega in daljnega vzhoda (ima lahko kratko krilo, sme biti brez rute in nadrejena odraslim?). Korporacija Disney izkorišča priljubljene literarne junake in nima navade navajati motivov oz. književnih besedil, na osnovi katerih dela animirane filme. Zajema iz ljudskih pravljic (*Sneguljčica*, *Trnuljčica*, *Pepelka*, *Leptotica in zver*), avtorskih (*Mala morska deklica*) in sodobnih pravljic ali fantastičnih pripovedi (*Alica v čudežni deželi*, *Ostržek*, *Knjiga o džungli*, *Peter Pan*, *Medved Pu*, *Marry Poppins*). Švicarji so poskrbeli za novo, t. i. helvetizirano izdajo *Heidi*, ker številni bralci niso poznali ne dežele, ne pisateljice, ne konteksta.

strokovne literature o problemski tematiki (anoreksija, bulimija, mladostniško nasilje, Downov sindrom, homoerotičnost).

²² *Nekega dne je na dvor prispela mlada neznanka in rekla, da je princesa. Kraljica je velela, naj ji pripravijo posteljo in da bi deklico preskusila, je ukazala, naj pod dvajset blazin položijo zrno graha. // Zjutraj se je deklica zbudila. Bila je polna modric, ker jo je grahek tako obtiščal. »Tako nežno kožo ima lahko le prava princesa!« je rekla kraljica in si mislila, da bi to lahko bila nevesta za sina (Princeska in grahek, 366 — in več pravljic, izbor Gianni Padoan, prev. Slavko Pregl, Ljubljana: MK, 1987).*

²³ Marjana Kobe, Otroški bidermajer na Slovenskem, *Primerjalna književnost* 2001: 115–27.

²⁴ Fantastična pripoved *Pika nogavička* švedske pisateljice Astrid Lindgren je močno vplivala na slovensko pripovedništvo (Kristina Brenk, Miha Mate, Marjan Amaliotti, Tilka Jamnik, Andrej Rozman Roza, Neža Maurer, Pikin festival v Velenju). Leta 2007 bo svet praznoval 100-letnico rojstva pisateljice.

6. Študije podob ali imagologija, medkulturni odnosi, podobe in samopodobe v mladinski književnosti (npr. predstavitev Romov v slovenski literaturi). Cilj je raziskati literarno podobo druge dežele, kulture, etnične skupine ter kulturne in literarne dejavnike, ki vplivajo na imagologijo. Sem sodijo orientalizem, postkolonializem, študij »drugih« in »tujcev«.

- Razlike med literarno in realno podobo marginalcev (Romi, neslovenci, skupine mladih in njihova podoba – npr. skejtarji, najstniška kultura), tipi družin (enoroditeljske, razširjene, istospolne), odnos otrok-mati, različne otroške igre, tuje varuške), marketing mladinske književnosti, nacionalni stereotipi.²⁵
- Zanimive za raziskovanje so literarne podobe doma in kulturna, nacionalna in regionalna identiteta v povezavi s pokrajino (gozd – Nemci, vrt – Angleži, Alpe – Švicarji, grmovje – Avstralija), različno vrednotenje sinov in hčera (npr. »Zares je moški veliko bolj dragocen od žensk« in »Spomin name bo ohranjen v mojem sinu in ne v moji hčerki« – Zgodba o treh jabolkih iz arabskih pravljic iz *Tisoč in ene noči*).
- Zunajbesedilne podobe ene kulture v drugi in propaganda, npr. precejevanje zahodnih vrednot in hkratno podcejevanje vzhodnih s poudarjanjem dihotomij: ubranost – ruralnost, razvitost – nerazvitost, izumetničenost – ljudskost, odtujenost – pristnost, kultura – ljudsko izročilo, znanost – eksotika, multimedijaska družba – nepismenost, prihodnost – preteklost.²⁶
- V nemški mladinski književnosti je Anglija pogosto prostor, ker se najpogosteje dogajajo grozljivke in detektivke, npr. steoretip detektiva s pipo, megleni London. Zanimive so tudi stalnice in spremembe v predstavitvi dežel. O'Sullivanova pripoveduje, kako je na začetku 19. stoletja britanska literatura predstavljala tip nežne, ljubeče, dobrohotne, glasbeno izobražene družine, na koncu stoletja pa kot kruto, glasno, neobčutljivo, grozečo, polarizirano med šibke in močne. Stalnica v predstavitvi spolnih vlog je razlika med ljubečo, nežno, dobro materjo in glasnim, močnim, neobčutljivim, strogim moškim. Primerjajo se dekliški žanri (zgodbe o konjih, baletne, šolske, internatske zgodbe) in deški žanri (pustolovščine, šolske zgodbe, fantastične pripovedi). Avtorji in založniki poskušajo ne le kontrolirati, ampak tudi zatreti socialne spremembe. dekliške zgodbe postavljajo deklince in ženske v zasebno sfero (L. Alcott, *Čas deklištva*), deške zgodbe pa moške ali dečke v javno sfero (R. L. Stevenson, *Otok zakladov*).

²⁵ Npr. kadi kot Turek.

²⁶ Rob Pope, *The English Studies book*, Routledge, 2002, str. 149.

7. Primerjalna zgodovina – mladinska književnost se je v različnih dežela razvijala pod drugačnimi pogoji (kulturni, socialni, ekonomski in izobraževalni pogoji). O'Sullivanova navaja reprezentativne primere literarnozgodovinskega raziskovanja mladinske književnosti, med katere sodijo Carmen Bravo Villasante, *Historia de la literatura infantil universal* (1971), Ganna Ottevaere van Praag, *La littérature pour la jeunesse en Europe occidentale 1750–1925* (1987), Peter Hunt, *International Companion Encyclopedia of Children's Literature* (1996 in 2004), Jack Zipes, *The Oxford Encyclopedia of Children's Literature* (2006). Primerjalna zgodovina mora »spoznati oboje, nacionalno in internacionalno kulturno specifiko« (Zima, 1992: 62). Sodobna teorija mladinske književnosti obravnava mladinska besedila kot samostojno področje znotraj literarne vede in ne le kot del didaktike. Prvi knjigi, ki obravnavata mladinsko književnost kot estetski predmet, sta Zohar Shavit *Poetics of Children's Literature* (1986) in Marie Nikolajeve *Aesthetic Approaches to Children's Literature* (2005).

8. Primerjalna zgodovina mladinske književnosti obravnava kulturnospecifične,²⁷ nacionalne in medkulturne (internacionalne) značilnosti, predmet mladinske književnosti na univerzah ter njeno inštitucionalizacijo v obliki doktoratov znanosti (Nemčija 1964, Francija 1974, Anglija 1990). Razvijajoče področje mladinske književnosti so študije znanstvenih virov, npr. P. Hazarda, v različnih deželah, podobnosti in razlike med znanstvenim in ljubiteljskim odnosom, internacionalizem oziroma enokulturno obzorje literarnih raziskav.

9. Različna področja primerjalnih študij se morajo med seboj povezovati; npr. mladostniški roman in roman mladih odraslih.

Zanimivo bi bilo preučiti motivno-tematske podobnosti v slovenski mladinski književnosti, npr. motiv živalskega ženina/neveste (*Amor in Psiha*, *Lepotica in zver*, *Žabji kralj*, slovenske: *S kačo se je oženil*, *Sin jež*, *Ježek Janček*). Številni motivi se prepletajo v *Zvezdici Zaspanski* Frana Milčinskega Ježka, npr. motiv izгона iz raja, motiv ukročene trmoglavke, motiv otroka sirote, motiv Malega princa. V Kettejevi avtorski pravljici *Šivilja in škarjice* so motivi tkanja, predenja, šivanja, krojenja, pletenja, klekljanja ... npr. Penelopin motiv, J. W. Goethe, *Marjetica pri kolovratu*, J. in W. Grimm, *Sedem na mah*. Izredno zanimiv je tudi motiv junaških deklic, preoblečenih v vojake: pri Rusih Vasilisa Vasiljevna, pri Francozih Ivana Orleanska, pri Slovencih *ajdovska deklica*, *Alenčica*, *Gregčeva sestrice* in v pripovednih deli R. Murnika *Lepi janičar*, F.

²⁷ V koroški reviji *Mladi rod* pišejo učitelji po potrebi in vsebinsko vezano na naravo, letne čase, vas literarna besedila, ne pa mladinski pisatelji.

Kočevarja *Mlinarjev Janez*, G. Žerjava *Črna Žena*, L. Fatur *Vilemir*, Mulan idr., ki še čakajo na nadaljnje raziskave.²⁸

Vplivi tujih literarnih znanstvenikov na slovenske²⁹ so tudi predmet nadaljnega raziskovanja. Zanimivo bi bilo obravnavati recepcijo slovenske mladinske književnosti, posebej prevedenih knjig v tuje jezike. Med njimi prevladujejo prevodi ljudskih, avtorskih in kratkih sodobnih pravljič v slikaniški obliki.

Na praktični ravni obstaja primerjalna mladinska književnost že dolgo, ker je področje mladinske književnosti v temelju internacionalno. Nova pa je teoretična raven raziskav in nova so emancipacijska prizadevanja za enakopravno obravnavo mladinske književnosti. Slovenska mladinska književnost obstaja okrog 150 let, na univerzah se poučuje manj kot 20–30 let, samostojno pa 10–15 let. V tem času smo dobili prvo znanstvenico in doktorico znanosti na tem področju Marjano Kobe (1992). V Sloveniji imamo samo eno strokovno revijo, ki objavlja znanstvene članke o mladinski književnosti (*Otrok in knjiga* 1972-). V tujih jezikih so izšli maloštevilni članki o slovenski mladinski književnosti,³⁰ vendar je predmet mladinska književnost, ki se poučuje na vseh štirih slovenskih univerzah, perspektivna znanost.

Povzetek. Primerjalna mladinska književnost je nova disciplina. Pionirsko jo je začel razvijati Paul Hazard, nadaljevali pa Bettina Hurlimann, Gote Klingberg, Zohar Shavit in Emer O'Sullivan, ki je teoretično definirala, klasificirala in sistematizirala to področje ter dala zgled s študijo *Ostržka* Carla Collodija. Primerjalni vidik slovenske mladinske književnosti sta vpeljali komparativistika in slavistika oz. slovenistika, npr. Marjana Kobe, Jakob Jaša Kenda, Peter

²⁸ Miran Hladnik, <http://www.ijs.si/lit/visoska.html-12>.

²⁹ M. Kobe (Gianni Rodari, Paul Hazard, Klaus Doderer, Bruno Bettelheim, Charlotte Bühler, Bettina Hurliman; Max Lüthi, Gote Klingberg ...), I. Saksida (Paul Hazard, Peter Hunt, Perry Nodelman, Arthur Appleyard, idr.), M. M. Blažič (M. Nikolajeva, J. Zipes ...), Kordigel, M. (vpliv: Louise Rosenblatt, Wolfgang Iser, Hans Robert Jaus ...), V. Medved Udovič (V. Propp, Pavis ...), tudi ostali znanstveniki, ki poučuje predmet mladinska književnost na univerzah (Haramija, D., P. Svetina in B. Pregelj).

³⁰ Martina Šircelj, Les voix de la littérature slovene pour la jeunesse, *Le livre slovene* 1963 št. 2: 49–51; Martna Šircelj (1971). Litterature slovene pour la jeunesse, *Le livre slovene* 1971 št. 2–3: 38–41; Marjana Kobe, Litterature enfantine contemporaine en Slovene, *Le livre slovene* 1979, št. 3–4: 3–6; Marjana Kobe in Maruša Avguštin, Slovenska mladinska književnost in ilustracija = Slovene children's literature and illustration (Ljubljana: Slovenska sekcija IBBY, 1996); Marjana Kobe in Maruša Avguštin, Slovenska mladinska književnost in ilustracija = Slovene children's literature and illustration = Slovenische Jugendliteratur und Illustration (Ljubljana: Slovenska sekcija IBBY, 1998; Milena Mileva Blažič, Slovenia, *International companion encyclopedia of children's literature*, ur. Peter Hunt (London; New York: Routledge, 2004).

Svetina, predavatelj mladinske književnosti na Univerzi v Celovcu, knjižničarka Darja Lavrenčič Vrabec (Center za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo) in avtorica pričujočega članka. Prvine internacionalizacije mladinske književnosti v Sloveniji je zaslediti v založništvu (Mladinska knjiga, 1945, knjižne zbirke, Levstikova nagrada). Bralna značka Slovenije (1960) ima pomembno vlogo pri razvoju in popularizaciji mladinske književnosti. Pionirska knjižnica v Ljubljani (1948) je odigrala najpomembnejšo vlogo v procesu inštitucionalizacije, tudi z ustanovitvijo Študijskega oddelka (1961), pozneje Centra za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo s številnimi dejavnostmi: Knjižni kviz, Moja najljubša knjiga (1998), Priporočilni seznam (1995), Slovenska sekcija IBBY (1992).³¹ Mladinska književnost je postala predmet literarne vede (Martina Šircelj, Marjana Kobe, Alenka Gerlovič, Alenka Glazer, Darja Kramberger, Janez Rotar, Borut Stražar, Zlata Pirnat Cognard, idr.). Po letu 1990 je pluralizem interesov sprožil nove smeri, tudi nagrade za mladinsko književnost in srečanja mladinskih pisateljev (Oko besede, 1995), Izvirna slovenska slikanica (2004) idr. Izreden pomen revije *Otrok in knjiga* (1972), simpozijev, ki jih organizira revija (1992), znanstvenih monografij, nagrad (Večernica 1997, Desetnica 2003, Izvirna slovenska slikanica 2004). Sekcija za mladinsko književnost pri društvu slovenskih pisateljev je po 2003, posebej pa po vključitvi Slovenije v EU 2004,³² pospešila prevajanje slovenskih avtorjev³³ in antologij³⁴ v tuje jezike.

³¹ Prejemniki častne listine so: 1958 Ela Peroci za delo *Majhno kot mezinec*, 1966 pa za delo *Za lahko noč*; 1994 Svetlana Makarovič, *Mačja preja*; Marlenka Stupica za ilustracije v knjigi Hansa Christiana Andersena *Grdi raček*; Dušan Ogrizek za prevod knjige Jamesa Thurberja *Bela košuta*; 1998 Boris A. Novak, *Mala in velika Luna*; Matjaž Schmidt za ilustracije v knjigi Sergeja Prokofjeva *Peter in volk*; Katarina Bogataj-Gradišnik in Janez Gradišnik za prevod *Pripovedk E. T. A. Hoffmanna*; 2000 Kristina Brenkova, *Moja dolina*; Ančka Gošnik Godec za ilustracije v knjigi Polonce Kovač *Zelišča male čarovnice*; Dušanka Zabukovec za prevod knjige Meindert DeJong *Kolo na šolski strehi*; 2002 Niko Grafenauer, *Kadar glava nad oblaki plava*; Lila Prap za ilustracije v svoji knjigi *Male živali*; Darko Dolinar za prevod knjige Walterja Moersa *13 1/2 življenj kapitana Sinjedlakca*; 2004 Matjaž Pikalo, *Luža: zgodbe za mladino*; Zvonko Čoh za ilustracije v knjigi Josipa Vandota *Kekec in Bedanec*; Jakob J. Kenda za prevod Williama Nicholsona *Vetrne piščali*; 2006 Desa Muck, *Anica in velike skrbi*; Mojca Osojnik za ilustracije svoje knjige *Polž Vladimir gre na štop* in Vasja Cerar za prevod knjige Marka Haddona, *Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa*.

³² Najbolj prevajana avtorica je Lila Prap (Little creatures, Animals lullabies, Animal Alphabet, Why, Animals internacional dictionary, 1001 fairy tales, Our family album), zaradi ilustracij in besedila, ravno tako Mojca Osolnik (Crow Sophia and her nest, Vladimir the snail, A house in search of sunchine) in Jelka Schmidt (Goblin Looser and Cameleon 1, 2, 3), klasična ilustratorka Marlenka Stupica (Magic tree), knjige z ilustracijami Jelke Reichman (The small goose who wanted to learn to sing, Puppy Arne takes hike (Marjeta Novak), Magic Muri, Cats at the fair, My friend Piki Jakob, The golden ship (K. Kovič), poučni stripi Marjana Mančka in serije The Hillies: Makepeace and family, The Hilly Family, What? Who? Nouons; What is it like? Adjectives; What are you doing, Makepeace? Where? Where to? When? How? Adverbs and

K internacionalizaciji slovenske mladinske književnosti v svetu so prispevali ilustratorji Marlenka Stupica Marija Lucija Stupica, Alenka Sottler, Lila Prap, ter stripi Mikija Muštra in Marjana Mančka. Spodbudno vlogo so odigrale nacionalne nagrade za mladinsko književnost: Večernica, Desetnica, Moja najljubša knjiga.

Pluralizem po letu 1990 je prinesel razvejano založniško dejavnost, navkljub dejstvu, da jim je primaren potrošniški dejavnik in ne kakovostna mladinska besedila (EPTA, Didakta, Kres, Prešernova družba). Svoje revije so dobili predšolski otroci in otroci v prvem triletju devetletke. Nagrado Prešernovega sklada ali »malo Prešernovo nagrado« za mladinsko književnost je leta 1971 prejela le Ela Peroci.³⁵ Prešernovo nagrado in nagrado Prešernovega sklada so dobili tudi pisatelji (manj pa pisateljice), ki so avtorji predvsem za odrasle bralce, vendar so pisali tudi za mladostnike (P. Voranc, F. Bevk, T. Seliškar). Smiselno bi bilo, da dobi Prešernovo nagrado avtor ali avtorica, ki piše v prvi vrsti za mladino – to bi bilo priznanje področju v celoti. Kakovostna mladinska književnost oz. primarna literatura je pogoj za razvoj t. i. sekundarne literature in literarnozgodovinskega, literarnoteoretičnega in literarnokritičnega aparata. Slovenska mladinska književnost je predmet poučevanja na vseh štirih slovenskih univerzah (Ljubljana, Maribor, Primorska in Nova Gorica) in v začetni fazi so spletni viri dostopni tudi na internetu. Slovenska mladinska književnost –

Prepositions; The Hilly family. Who? Whose? Pronouns?, The Hilly Family. How many? Which one? Numerals).

³³ Od tradicionalnih slovenskih avtorjev sta v angleščino prevedena Fran Levstik, *Martin Krpan*, in Matija Valjavec, *The Shepherd*. Objavljena besedila avtorjev po letu 1950 so: Frane Milčinski, *Twinkle Sleppyhead*, Ela Peroci, prvi prevod *My umbrella can turn into a ballon* in drugi prevod *My umbrella could fly*, Leopold Suhodolčan, *Piko the Dinosaur*. Najbolj prevajanja leposlovna avtorica je Svetlana Makarovič (*Little devil Tinny, Where to, oh, where to, cosies?, Scruffycat and other stories, Skipmouse, Mismash Bakery, Puss-Paws, Oka the owl, A screech owl on a stick, Zofka the witch, Fluffy-Huffy, Kuzma the gremlin Wins a prize*), Desa Muck (The Annie series: *Annie and the great secret, Annie in trouble, Annie on holidays, Anni and Jakob, Anny and the scary man, Annie and mothers' day, Annie and her little bunny, Annie and sports day, Annie and her first love, Lying Suzy, Daughter of the moon, Girls home alone, The Deadly serious series*), Anja Štefan (*Bobby and the boat*), Nina Kokelj (*The boy on a white cloud*), Peter Svetina (*The Little walrus who did not want to cut his nails; The Little walrus gets glasses*), Andrej Rozman Roza (*Michael's First trip around the world*). Prevedene so slikanice Kajetana Koviča z ilustracijami Jelke Reichman (*Magic Muri, The golden ship, My Friend Piki Jacob, Funny Grey Bunny*) in Maše Kozjek (*Magic Muri is Counting, Magic Muri's Toy, Magic Muri's Day, Cats at the Fair*). Objavljena je tudi zbirka šestih slovenskih ljudskih pravljic v slikaniški obliki z naslovom Slovenian folktales z ilustracijami Ančke Gošnik Godec.

³⁴ Nekaj je prevedenih antologij, npr. Dušica Kunaver, *Slovene folk tales*, 1998; Marija Stanonik, *God created Slovenia last: past and contemporary Slovenian folk tales*, 1999; Marija Cvetek, *The tales from Bohinj = Märchen aus Bohinj*, 2000; *Slovenian folk tales*, 2002; Vanesa Mataj in Barbara Pogačnik, *Tales growing up into secrets: an anthology of contemporary Slovene youth literature*, 2004.

³⁵ [Http://www.drustvo-dsp.si/nagrade/presernova/presernova.html](http://www.drustvo-dsp.si/nagrade/presernova/presernova.html).

primarna in sekundarna – ima vse pogoje za razvoj – ravno tako tudi primerjalna mladinska književnost.

Strokovna literatura

Milena Blažič. Strokovno spremljanje mladinske književnosti v Sloveniji. *Otrok in knjiga* 2004, št. 31: 67–77.

Helga Glušič. Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko. *Otrok in knjiga* 1994, št. 38: 58.

Alenka Goljevšček. *Pravljice, kaj ste?* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.

Paul Hazard. *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1973.

Marjana Kobe. *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.

Bettina Kümmerling-Meibauer. Comparing Children's Literature. *Compar(a)riso* 2, 1995: 5–18.

Anton Ocvirk. *Teorija primerjalne literarne zgodovine*. Ljubljana: Znanstveno društvo, 1936.

Emer O'Sullivan. *Comparative Children's Literature*. New York: Routledge, 2005.

Borut Stražar. *Književnost za otroke*. Ljubljana: ZRSŠŠ, 1980.

Martina Šircelj, Marjana Kobe, Alenka Gerlovič. *Ura pravljic*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1972.

